משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר טהרות

רמב"ם על משנה עוקצים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה עוקצים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-עוקצים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 6
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 8
משנה ו 9
משנה ז 9
משנה ח 9
משנה ט 10
משנה י 10
פרק ג 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13
משנה ט 14
משנה י 14
משנה יא 14
משנה יב 15

פרק א

משנה א

יד. ר"ל העץ המחובר בצמחים הנאכלין אשר יאחוז בו האוכל בעת האכילה או יתלה ממנו כשרוצים להצניעו כגון האגסים והתפוחים והענבים וזולתם מן הדומה להן כולן נקראים יד:

ושומר. הוא הדבר אשר ישמור האוכל ויעמוד זמן בסבתו כגון קליפת אגוזים וקליפת השקדים וזולתם מבעלי הקליפות וכן אם היה הדבר הנאכל צומח על עץ וסובב אותו כמו עוקץ התמרים אשר עליו גרעיני התמרים ועוקץ הענבים אשר עליו גרעיני הענבים הוא ג"כ שומר ומה שהיה מן העוקצים חוץ מן האוכל שאין גרעין עליו הוא מכלל הידות ואמר הקב"ה בטומאות זרעים (ויקרא יא) וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טמא הוא לכם ובא הפירוש (חולין דף קיח.)לכם לכל שבצרכיכם ר"ל כל מה שיש לכם בו צורך והוא לכם עזר כמו הקצוות אשר יאחזו בהם בעת האכילה הרי הם מטמאים כטומאת הצמחים ההם ומסקנא בגמרא אחר משא ומתן גדול וראיות מן הפסוקים שהם מיטמאות ומטמאות ר"ל כי כשנטמא האוכל עצמו נטמא קצהו אשר הוא היד וכשנטמא הקצה ההוא אשר בו סיוע לנו ונגעה בו טומאה נטמא הצמח עצמו וגופו של אוכל והוא ענין אמרו מיטמא ומטמא ר"ל דהיד מיטמא כשנטמא האוכל והאוכל מיטמא כשנטמא היד ולפי שעמד הדין הזה בידות אוכלים מפני שנאמר טמא הוא לכם כמו שביארנו ומצאנו הפסוק שאמר ג"כ בטומאת זרעים וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע ואין צורך לאמרו אשר יזרע בתחילת העיון לפי שכל זרע אין ספק כי הוא יזרע ובאה הקבלה (שם דף קיז:) לומר כי ר"ל כי הוא מטמא והוא כעלין שדרך בני אדם שיוציאו הדבר ההוא כך לזריעה ואמרו כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה חטין בקליפתן ושעורים בקליפתן ועדשין בקליפתן וזהו השומר כמו שביארנו ואח"כ אמרנו למה הוצרך הכתוב לרמוז לנו כי שומרין מיטמאין כיון שידות האוכלין אשר אינן שומרים הזרעים ואינן סבת עמידתן אמרנו שהם מיטמאין כשנטמא האוכל והאוכל מיטמא כשהן מיטמאין קל וחומר הקליפות אשר הם דבוקים באוכל והסבה בעמידתו ושמירתו שהם מיטמאין ובאה הקבלה (שם דף קיח.) ואמרה כי הכונה ברמיזתו להם הוא להודיענו שהם מצטרפין וכשיהיה כביצת אוכלין באוכל וקליפתו הוא מטמא זולתו טומאת אוכלין כמו שנתבאר פעמים ונתברר לנו מזה כי הידות תיטמא מן האוכל ויתטמא האוכל מהן ואינם מצטרפין עם האוכל להשלים בהם יחדיו כביצה ותטמא זולתה אבל השומרים הרי הם עם היותן מטמאין ומתטמאין כידות הם הוסיפו על ידות בהיותם מצטרפין

לאוכל להשלים השיעור ר"ל כביצה ולא הוצרך לומר לא מיטמא ולא מטמא ולא מצטרף לפי שזה מבואר מאד מאד כיון שהידות אשר הן טמאין ומטמאין אין מצטרפין כ"ש דבר הנאמר בו לא מיטמא ולא מטמא שהוא אינו מצטרף:

משנה ב

כבר ביארנו פעמים כי הקפלוטות הם כרתי המפורסמים ופיטמא שלהן הן גרעינין אשר בה קבוץ הגידים אשר בראש בצל והשום והכרתי והם דמות חוטין מלופפין מסובבין והעמוד שהוא מכוון כנגד האוכל הוא הלב אשר בבצל אשר יצמח בקנה הזרע:

וחזרים. חסא:

וצנון. בלשון ערב פולו ונפוס הצנון הידוע בלשון ערב באלשאמ"י אלה כולם סבר ר"מ שהן מצטרפין לאוכל ר"ל אלה הגידים והשרש הטמון בקרקע מן הצנון יש בקצהו גיד דק והוא אשר נקרא צנון גדול ובצידי ראש הצנון כל זה נקראין גידין דקין כמו גידים חותכין אותן המוכרין בעת המכירה ביד וישאר מהם שארית והם נקראים סיב לפי שהם דקים דמות חוטי הלוף. והמינתא ממין הנקרא בערב נענ"ע ופיגם בלשון ערב אל פיגא"ן והוא אל סד"ב וכשימשכו גרעיני החטה מן השבולת ישאר מקומה כדמות שלשלת ובו חליות חליות ולכן נקראו שדרה של שבולת והיא ג"כ שומר מכלל שומרין כמו שביארנו והלבוש שלה הוא הקרום אשר על הגרעין מהחטה והסיג של רצפות האבק אשר יארג על קצת הצמחים והיא רצפות דמות אריגת העכביש וכבר ביארנו ענין אמרו מטמאין ומיטמאין באיזה מקום שאמרו במסכת הזאת וא"צ שאחזירהו כל פעם והלכה כרבי יהודה ואין הלכה כר"א:

משנה ג

מבואר הוא כי אלו אשר מנה הם ידות בלבד ועל כן אינן מצטרפין כמו שנשתרש לך:

ופרכיל נקרא שבט משבטי הגפן שנכרת ובו אשכולות ענבים תלוים ממנו וקבוצין פרכילין ובש"ס (ביצה דף ל:) אמרו פרכילי ענבים. זנב האשכול שריקנה כשהוסרו הגרעינין מתחת האשכולות ונשאר העץ אשר היו בו הענבים והורק ועל כן צריך ממנו שיעור גדול להתלות בו מה שנשאר מן הענבים בעליונות של אשכול וידוע כי עוקצי התמרים יש להם קצה עבה יחבר אותן דמות קצת הלולבין והוא נקרא מכבד של תמרה לפי שהוא דמות יד המטאטאים ויצא מן הקצה הזה העבה אשר הוא דמות קצה הלולבין שבטים דקים ארוכין יהיה באורך כל אחד מהם שני זרתות או שלשה והאחד מן השבטים הדקים נקרא שרביט של תמרה ובו יהיו התמרים צומחים ומלעין והוא השער השחור בלתי חלק אשר בראש השבולת:

משנה ד

קליפת קולסי הכרוב. ראשי הכרוב הגדלים ויצא מהן גידים מסתבכין חותכין אותן ומשליכין אותן בעת המכירה והם שרשי קולסי כרוב ותרדים בלשון ערב סל"ק וחלפות תרדין הם שרשיהם אשר ישארו בקרקע ויצמחו שניהם וע"כ נקראו חלפות מן חליפות ואמר את שדרכן ליגזז וליעקר ונעקרו ר"ל כל מה שדרכו שיכרת ויחליף מהגידים באלה והסבכים ונעקרו בשרשיהם עם הצמחים האלה הנה אינו מטמא ולא מיטמא ולא מצטרף ורואה רבי יוסי שכולן הם מטמאין ומיטמאין חוץ מן הסבכים אשר יוציאו בראשי הכרוב והלפת שהן אינן ראוים לדבר ואין הלכה כר' יוסי:

משנה ה

בסכן. כתתן ורצצן מלשון (ישעיהו ס"ג:י"ח) בוססו מקדשך ובריית אשכולות והענבים היא שיוצאין מן האשכול אשכולות אחרים קטנים ופירוש פסיגא של אשכולות חתיכה של אשכולות ר"ל שהוא חתך אותם מאותן אשכולות קטנים אשר לא יצא מהם אלא אשכול אחד והיא מלאה גרעיני ענבים בלבד וכמו שרביט של תמרה כשיסיר הענבים או התמרים ממנו וישאר אותו הגיד הדק אינו אוכל ולא יטמא ואם הניח בקנה ואפילו גרעין אחד כבר חזר העץ בכללו שומר לגרעין ההוא ור"א אומר כי הפולין בלבד אין הקנה שלו שומר ושאותה קנה אינו צורך בו אבל שאר קטניות העץ הוא שומר להם ואפילו לא ישאר אלא גרעין א' לפי שאוהב האדם לחפוש אותו גרעין בין העצים ויתענג בזה והוא ענין אמרו רוצה במשמושן ואין הלכה כר' יוסי ולא כראב"ע:

משנה ו

עוקץ. הוא קצה הדבר:

וגרוגרות הם התאנים היבשים:

כלוסין מין מן התאנים דקים:

וחרובים בלשון ערב כרוב:

ודלעת בלשון ערב כלאני:

ואגסין בלשון ערב אגסן:

קרוסטמלין ופרישין בלשון ערב אספרגל:

ועוזרדין וקינרס ואין הלכה כר"א:

פרק ב

משנה א

שלא כבשן אלא למראה. רוצה לומר ליופי לא לאכילה ע"כ אינן מטמאין לפי שאינן מאכל וכשות של קישות כשות בלשון ערב זנב והוא כעין שערות שנמצא על הקישות בעת חתיכתו והנץ שלו הפרח אשר בקצהו ואמר רבי יהודה כי הכשות הזה והנץ ואע"פ שאינן נאכלין כל זמן שהתגר מוכר הקישות רוצה בקיומם כדי שיראו הקשואים חתוכין בזמן קרוב ולפי שהוא רוצה בקיומן מטמאין כמו שמטמאין האוכלין ומצטרפין לכלל הקשואים לפי שהם כמין שומר להן כיון שהיא תשמור עליו ענין שיקפצו בני אדם על קנייתו בהן ואין הל' כר' יהודה:

משנה ב

גלעינין. הם נויי הפירות מכל פרי שיש לו גרעינין בתוכו כתמרים והזיתים ואגסים וזולתם הושמו כולם במדרגות ידות אוכלים. וחותל לפוף. מלשון (יחזקאל ט"ז:ד') והחתל לא חותלת וזה כי על נוי התמרים קרום מפריד בין הגרעין ובין האוכל של תמרים ולפי שאמר כי הגרעין הלח מצטרף לאוכל לפי שהוא שומר לו לפי שאם יסור הגרעינים תתחלחל הליחה ותפסד וגרעין מן הפרי היבש אינו מצטרף לפי שאינו שומר אותו ואם יוצא אותו גרעין לא יפסד הפרי אמר ע"כ הקרום אשר על גרעין הלח אינו מצטרף לפי שאין אותו הקרום השומר אלא הגרעין עצמו והקרום הזה ג"כ נפרד מעצם הלח אמנם הקרום אשר על גרעין התמרים היבשים הוא דבק בעצם התמרים והוא השומר לא הגרעין ואילו סר הגרעין ונשאר הקרום לא תפסד התמרה ולפי שאמר כי אילו יצא קצת הגרעין מן הליחה שהוא מצטרף ביאר כי תכלית מה שיצטרף ממנו הוא מה שכנגד האוכל ובתוספתא (פ"ב) הרוטב שנאכל חציו וחציו קיים כנגד האוכל מצטרף שלא כנגד האוכל אין מצטרף וכן העצם כשהוא בתוך הבשר וקצהו יוצא מן הבשר אנו רואים אותו כאילו נחתך מה שיצא מן הבשר וכל מה שהיה ממנו תוך הבשר מצטרף לתשלום כביצה וכבר ביארנו בטהרות (פ"א) כי העצם מצטרף לפי שהוא גם כן שימר בבשר וכשהיה הבשר מדובק בעצם לבד והעצם מגולה ולא היה הבשר סובב אותו מכל צד א"ר ישמעאל שאנו רואים העצם כאילו הוא מקיפו כלומר אם יש בבשר שיעור שנוכל להקיף ממנו העצם כטבעת מצטרף ואם לאו אינו מצטרף וחכ"א שכנגד האוכל מצטרף אנו רואין כאילו כבר נחתך מה שאינו תחת הבשר ויצטרף כל מה שתחת הבשר לבשר אע"פ שהבשר אינו סובב בעצם אנו רואים אותו שכבר סר עד שלא ישאר מגוף העצם

אלא שיעור דק מדובק בבשר כדקות שבט האזוב אשר עם דקיתו כבר מצאנוהו שומר למה שעליו מן העלין: וסיאה בלשון ערב אל פודנג וקורנית אל חנטה ואלה השלשה מינים הם ממיני האזוב והלכה כחכמים:

משנה ג

נימוק מקצתו. נתחלחל קצתו ורפה ונכנס וחזר שאינו ראוי לאכילה ועל כן אינו מצטרף עם היותו מחובר ומגיע לגרעיני הרמונים או לזרע האבטיח וכן אילו היה המקום אשר נרקב ונפסד בתוך הרמונים או האבטיחים אינו מצטרף ומקליפות רמונים דמות כוס סובב בראש הרמון ושפתו עשויה תלפיות דמות שיני המסרק ועל כן נקרא מסרק כי המסרק הוא הנקרא בל' ערב אלמש"ט והוא כשקולף והושלך אין נראה דבר מגרעיני הרמונים ועל כן אמר ר' אליעזר כי הוא אינו שומר וכשנקלף הכוס הזה ג"כ ימצא בהן כדמות ראש השדים משופע ויוצא על שטח הרמון ירוק והוא הנקרא פיטמא של רמון וכשתכרת אותו פיטמא ולא תשרש בכריתה לא יגלה ג"כ גרעיני הרמונים וזה הכוס כולו מלא מפרח ירוק דק נשאר בתוכו אחר שיתבשלו הרמונים בתכלית הבישול והוא הנץ שלו הנזכר כאן ואין הלכה כרבי אליעזר:

משנה ד

כבר ידעת כי הקליפות הם כלם שומרים לאוכל ועל כן הן מצטרפין וקדורה ר"ל חתוכה לפי שאינה שומרת לזולתה כשנחתכה וקליפה החיצונה בבצל הדקה מאד אשר אין שם דקה כמותה והוא דמות הרבד והוא הנופל בעת משמוש בבצל והיא אשר שמים אותה הרופאים על המורסות כשנפתחו ותמשוך מהן הליחה בכח ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ה

המחתך לבשל אע"פ שלא מירק וכו'. מירק שיפליג בחתך עד שיתבאר הדבר הכרות וכיון שכוונתו לבשלן אינו מתכוין שישאר אותו דבר חתוך מחובר לפי שהבשול ירקקהו ויפרידהו אמנם אם היתה כוונתו לשליקה או לכבישה או להניח הירק ההוא על השלחן הרי זה חבור לפי שכונתו שישאר מחובר קצתו בקצתו כדי שתקל הוצאתו או מערכתו: התחיל לפרק. כשהתחיל לפרק אותו חיבור אין אנו אומרי' כיון שהתחיל לפרק גלה דעתו שאין רוצה שישאר דבר ממנו מחובר ונאמר בכל אינו חבור אבל הדבר ההוא אשר פירק בלבד הוא אשר אינו חבור וכל מה שנשאר מדובק הוא חבור:

אמנן. גדלן וחבר קצתן לקצתן מלשון (אסתר ב':ז') ויהי אומן את הדסה והענין שהוא לוקח האגוזים והם לחים ומחתכם בעליהם ומקבצם בעבות בחוטים או בקליפה עד ששמם בחבל אחד בגוף מחובר כדי שיקל משאן. וחמרן נתנן קצתם לקצתם מלשון

(שמות ח':י') ויצברו אותם חמרים חמרים והכונה שהוא קבץ עליהם בעבות עד ששבו חבל אחד כדי לתלות ולעמוד זמן כמו שעושין אצלינו במערב בבצלים אשר רוצין לאצרן אח"כ אמר כי האגוזים והשקדים ר"ל האגוז האחד והשקד האחד האוכל שלה וקליפתה חבור זה לזה כמו שקדם כי הקליפות שומרים להם כל זמן שהקליפה מחוברת באוכל חבור טבעי אכן כשסרה הקליפה אין ספק כי אינו מיטמא ואף על פי שהחזירה למקומו וכשנשברה הקליפה ונשאר עמו האוכל והיתה שבירתו מעוטה כגון בקיעת כלי החרס הרי זה חבור עד שתתרצץ הקליפה ואז אינו חבור והוא אמרו עד שירצץ מלשון (שופטים י':ח') וירעצו וירוצצו ואע"פ שהוא כתוב במשנה בסמ"ך זה בלשונם עובר:

משנה ו

ביצה מגולגלת. בלשון ערב נמרש"ת ופירוש יגוס יכרות אומר כיון שיקלוף ממנה מקום אחד לשתותה משם אותו קליפה כולה הנשארת אינה חבור לפי שאין להשמירה בו כיון שנפתח ממנה מקום א' לפי שהיא שותתת מן המקום ההוא אבל אם היתה שלוקה קשה הקליפה כולה הוא שומר לכל חלק ממנה ועל כן מצטרף עד שירצצו כולה ואז לא תצטרף והענין הזה בעצמו הוא בעצם אשר (אין) [יש] בו מוח לפי שהמוח אוכל והעצם הסובב אותו שומר והוא מצטרף עמו עד שירצצו:

והרמון שפרדו. פירד גרעיניו בתוך קליפתו והרבה עושים זה כשנגבה קליפת הרמון עד שישארו הגרעינין בתוך הקליפות מתנועעים חבור:

עד שיקיש עליו בקנה. עד שיכה ברמון בקנה או בשבט עד שינועו מה שנאחז בקליפה מגרעיני הרמון ואז לא תשאר הקליפה חבור לגרעינין ולא תצטרף:

ושלל הכובסין והבגד שהוא תפור בכלאים חבור כמו שזכרנו במסכת פרה בפ' אחרון אמנם לפי שאין לו לחבור הזה להשאיר ולעמוד אבל יפרד אמרו כי כיון שיתחיל להתיר אנו חושבין אותו כנפרד ואינו חבור:

משנה ז

כבר ביארנו כי חזרים חסא ואין הלכה כר"א בן צדוק:

משנה ח

צורת עלי הבצלים ידועה כי היא חלולה כדמות קנים ובתוכה ריר ידבק ביד וכן הבצל כשנגע בו המים וצמח והוא אינו מחובר לקרקע כמו שהוא מפורסם יצא ממנו לב ירוק דמות עלי בצלים ובתוכו גם כן ריר ואותו דבר הצומח נקרא בני בצלים ואומר כי אם היה הריר בתוך החללים ההם אז אנו משערין אותן כמו שהן מן החלל להשלים שיעור כביצה ואם היו ריקניות בלא ריר ממעכים אותן ביד עד שיתקבצו ותסור נפיחתן ואז

משערין אותן בכביצה וכן הלחם המתחלחל החלקים כמו (פסחים דף לז.) סופגנין והוא פת סופגנית משערין אותה בכמות שהיא אלא אם היה חלל בתוכה אז יתקבץ ביד ודרך בשר העגל היונק כשנתבשל שירבה ויגדל ובשר מרובין בשנים מן הבהמות כשיתבשל מתכווץ ומתמעט ואמר שאנו משערין כביצה ממנו והוא מבושל כמות שהוא ולא נאמר זה היה קודם שנתבשל כביצה ואע"פ שהוא עכשיו פחות מכביצה או בהפך אבל ישוער לפי ענינו אם היה חי חי ואם מבושל מבושל:

משנה ט

כשזרע קישות בכלי אינה מטמאה בהצמחתה כי האוכלים אמנם מיטמאים אחר תלישתם מן הקרקע כמו שביארנו בראשון של מכשירין ואמר ר' שמעון כאשר יצאו מן הקישואים חוץ לכלי הרי הוא כתלוש ויטמא והוא אמרו והטמא בטומאתו והטהור יאכל ואין הלכה כר"ש:

משנה י

כבר קדם לך במסכת מכשירין (פ"א) כי הזרעים אינן מוכשרים בעוד שהן מחוברין לקרקע וכבר ביארנו בד' של מכשירין כי המים אינן מכשירין לטומאה אלא כשהן תלושים מן הקרקע אבל כשהן בקרקע אינן מכשירין וזכרנו עיקר זה השרש ובעבור השרש הזה אמר כי כלי גללים וכלי אדמה כשהם נקובים נקב שיצא ממנו שורש הצמחים והיו מונחים על שטח הקרקע והם מלאים מים כי המים ההם אינן מכשירין לפי שהוא כקרקע ואינו כתלוש וכבר ביארנו פעמים כי עציץ נקוב הרי הוא כארץ ושאינו נקוב אינו כארץ וכשנזרעו זרעים בכלי נקוב הרי הוא כאילו נתחבר בקרקע ועל כן אם נבלל במשקה לא הוכשר ואם היו הצמחים בכלי שאינו מנוקב הרי הוא כתלוש ועל כן כשנבלל במשקה הוכשר אח"כ אמר כי העציץ הזה שאינו נקוב אשר הוא כלי ומכשיר את הזרעים כמו שביארנו וכן המשקים שבו מכשירין כשמלאהו עפר עד שפתו דינו דין טבלא שאין לה לזביז אשר עם היותה כלי היא טהורה כמו שנתבאר בב' של כלים וכן ג"כ בכאן אינו מכשיר את הזרעים לפי שהוא לא נשאר כלי לענין הכשר ומים שבו גם כן אין מכשירין ובתוספתא (פ"ב) אמרו טבלא שיש לה לזביז והטה על צדה אינה מכשרת את הזרעים לפי שבהטייתו אותה חזרה כטבלא שאין לה לזביז אשר אינה כלי וכבר ביארנו פעמים כי לזביז הוא השפה הגבוהה וענין אמרו אינה כלי כי אינה מקבלת טומאה:

פרק ג

משנה א

ההכשר כבר נתבארו כלליו ופרטיו במס' מכשירין (פ"ג) ואמנם המחשבה ענינה שיתכוין לאכילת אותו דבר ואז יטמא טומאת אוכלין וכבר נתבאר ממנה קצת במסכת טהרות (פ"א) ויבאר תשלומו בפ' הזה:

משנה ב

כבר ביארנו כי ענין מחשבה הוא שיתכוין על אותו דבר שיהיה מאכל אדם אף אם היה ראוי לעובד כוכבים בלבד הרי הוא אוכל וכבר ביארתי לך בא' של טהרות שכל מה שיטמא טומאה חמורה ר"ל אדם ובגדים א"צ הכשר וכל מה שלא יטמא טומאה חמורה צריך הכשר והוא אמר בהלכה הזאת כי הדברים אשר אין סופן לטמא טומאה חמורה אלא טומאת אוכלין בלבד והם עם זה אינם ידועים לאכילה על כן צריכין מחשבה ומזה הבשר שחותכין מן האדם או מן הבהמות או מן העופות והם חיים וכבר נתבאר לך פעמים בסדר הזה כי בשר הפורש מן החי אינו מטמא אמנם מטמא אבר מן החי וכן נבלת העוף הטמא לא תטמא טומאה חמורה כמו שזכרנו בראשון של מסכת טהרות וכן החלבים בכפרים צריכין מחשבה לפי שאינו מאכל אנשי הכפרים וכן הירקות המדבריות כולם אשר אינן נזרעים בגנות ואין צומחין בפרדסות (* אינן) צריכין מחשבה לפי שאינן ג"כ מיוחדים למאכל אדם:

ושמרקעין. בצל חריף משתמשין בו ברפואות:

ופטריות. הוא צמח אין לו שרש ולא זרע ואוכלין אותו רוב העם מבושל ושלוק והוציא רבי יהודה מירקות המדבר הכרתי המדברי:

והרגילה ונץ החלב. הנקרא בערב אלח"ב ואמר כי באלו אין צריכין מחשבה לפי שהם מפורסמות ידועות למאכל אדם כמו הירקות הפרדסיות והוציא ר"ש העכביות והוא הצמח שעליו קוצין הרבה ומקלפין הקוצין ומשליכין אותן אח"כ יקלוף אותו שרש ויאכל נא או מבושל בבשר וקלוי באלפס בשמן ג"כ והוא רב מאד בארץ המערב ושמו מפורסם במערב אל מקלו"ב והוא מכלל מיני הקוצים ותרגום כערער בערבה כעכביתא ובבראשית רבה אמרו וקוץ זה קונדס ודרדר אלו עכביות והוציא ר' יוסי מצמח המדבר כלוסין ונאמר כי הוא הנקרא בערב ענב אל דיב ואין הלכה כשלשתן אבל אלו כולם והדומה להן הן צריכין מחשבה:

משנה ג

כבר הודעתיך כי כל מה שיטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר ונבלת העוף הטהור כבר ביארנו בראשון של מסכת טהרות שהיא מטמא אדם בבית הבליעה ועל כן אינה צריכה הכשר אבל הן אוכלין טמאין בלא הכשר בלתי שיגע בה מה שיטמא אותה וכן נתבאר בגמרא נדה (דף נא.) דלא בעיא הכשר מים ולא הכשר שרץ ר"ל שהיא טמאה כאוכלים טמאין בלתי שיגע בה שרץ ולא שאר טומאות:

וענין אמרו בכל מקום במדינות ובכפרים והעיקר מה שזכרתי לך כי כל מה שדרכו להאכל במקום אחד ולא יאכל במקום אחר הוא צריך מחשבה במקום אשר לא נתפרסם שם אכילתו:

ואמרו בכאן והחלב ר"ל חלב בהמה טמאה לפי שהוא מטמא כמו בשרה ועל כן אין צריך הכשר כמו שיבאר עוד בסוף הפרק ור"ש אומר כי בשר הגמל והארנבת והשפן והחזיר אין צריכין מחשבה בשוקים המדינה לפי שידוע הוא אכילתם במדינה ואין הלכה כר"ש:

משנה ד

שבת. הוא בלשון ערב שבת והעיקר אצלנו סתם שבת לכמך עשוי ולא לקדירה ופי' הדברים האלה כי בידוע כי השבת נאכל כמות שהוא חי אחר המזון עם שאר הנמנין לא שיבושל בקדרה ועל כן כל זמן שלא נתבשל חייב בתרומה ומטמא טומאת אוכלין אבל כשנתבשל כיון שהשליך כחו בבשול וימצא בבשול טעם השבת כבר תמה תועלתו והנשאר הימנו אח"כ הוא במדרגת השמרים אשר אינן ראוים לאכילה ועל כן אינו חייב בתרומה ולא יטמא טומאת אוכלים:

ולולבי זרדים. הם (לבות) האילנות והם הקצוות הרכים היוצאים בקצוות השבטים בעת שמלבלבין האילנות והרבה בני אדם כובשין אותן במים ומלח ואוכלין אותן חיים אמנם זה בלתי מפורסם אצל הכל:

ועדל. צמח מפורסם:

ולוף. מין בצל פירוש הש"ס הירושלמי (שביעית פ"ז) וממנו מין ידוע בלוף שוטה:

עד שימתוקו. עד שימתק טעמם בכבישה ותסור עפיצתן:

ופקועות. טעמן מר כמו שנאמר (מ"ב ד) פקועות שדה וכשנכבש במלח זמן רב נמתק ונעשה ראוי לאכילה ואין הלכה כר"ש:

משנה ה

קושט. בלשון ערב אל קסט"ו:

וחמס וראשי בשמים. צמחי הבשם כולם נקראים ראשי בשמים ר"ל קצות הבושם וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבשם ונרד ומה שקורין בערב הבא"ג ובסבאס"ה וכיוצא באלו הצמחים אשר מטיבי הטעמים ונותנים בו ריח ערב והחלתית עם תיעוב הריח והרי לך הרופאים זוכרים אותם בספרי המזונות וחלות חריע וזה שמוציאין לבו ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמם והירושלמי ביאר לנו כי חריע הוא הנקרא בערב אל קרטו"ם ומאמר רבי יוחנן בן נורי הולך על העקרים הידועים והם שכסף מעשר שני אין קונים בו אלא מזונות בלבד ואמרו בש"ס (נדה דף נא:) נמנו וגמרו שאין נלקחים בכסף מעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין וזה הוא פסק ההלכה:

משנה ו

הפגין. הם הפירות אשר הן עפוצין מאד והבוסר הוא ענין הפירות אחר הפיגום האחרון וקודם תשלום הבשול ועונת המעשרות חלוקה בחילוק האילנות כמו שנתבאר במסכת מעשרות (פ"א) ופריצי זיתים וענבים זיתים יבשים וענבים יבשים אירע לו מקרה ויבש קודם הבשול ונתקשה עד שנמנע אכילתו ועל כן נקראו פריצים:

וקצח. בלשון ערב אל שוני"ז ואמרם וכן למעשרות ב"ש פוטרין לפי שאינו אצלם אוכל וב"ה מחייבין במעשר לפי שהוא אצלם מכלל האוכלין והלכה כר"ע:

משנה ז

הקור. הוא ראש הדקל והוא עץ לבן רך כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם והוא אינו מיטמא אמנם מותר לקנותו בכסף מעשר:

וכפניות. הם עוקצי התמרים בתחלת צמיחתן והם מכוסין בקרום והוא מפורסם והוא כאוכלין ויטמא טומאת אוכלין:

משנה ח

ר"ע אומר אם יכול לחיות. ר"ל כי אם הוא בענין שאם יחזרהו למים שיחיה אז אינו מטמא כשנגע בו הטומאה לפי שהוא חי ואין החיות מיטמאים כל שהן חיים כמו שביארנו בפתיחה:

ויחור של תאנה. שבט מאילן התאנה כשנשתבר ובו גרעיני תאנים ונשאר מחובר באילן בקליפה אשר על האילן בלבד רבי יהודה אומר כי אותן תאנים אינן מטמאין אלא אחר כריתתם ופירוקן מן האילן וחכמים אומרים כי לא נחשוב אותו מחובר אלא אם נשאר בינו ובין האילן חבור כל כך שאם יקשר עם האילן יתחבר עמו וישוב ענף מענפיו ויפרח ויוציא פרח ותרגום (שמואל א ט"ו:ל"ג) וישסף שמואל ופשח ואין הלכה כר"ע ולא כר' יהודה:

משנה ט

לשון התורה באיסור החלבים הם ג' מיני חיות בלבד והוא שור וכבש ועז וזהו חלב בהמה טהורה אמנם חיה טהורה והיא איל וצבי ויחמור ואקו ודשון ותאו וזמר חלב אלו כולם מותרים לנו באכילה אבל בהמה טמאה וחיה טמאה אין חילוק בין חלבה ובשרה לא לענין אכילה ולא לענין טומאה הוא אמרו יתעלה ב"ה (ויקרא י"א:ח') טמאים הם ולא חלק בם חלוק וכבר ביארנו כי הבהמה טמאה שוה הוא זביחתה או מיתתה והשחיטה אינה מועלת ומצלת מן הטומאה אלא בחיות המותרין לאכילה בלבד ולשון התורה בהיות חלב בהמה טהורה טהור ר"ל שלא יטמא כמו שתטמא הנבילה ואע"פ שהוא חלב נבילה הוא אמרו יתעלה (שם ז) וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו לפי שאמר לכל מלאכה יכנס בו מלאכת הקדש כמו שזכרנו בספרי ואין ספק כי החלב אשר אמר בו בטהורה עם היותו חלב נבלה אינו חלב בהמה טמאה מפני אמרו חלב נבלה וחלב טרפה אמרו יצאת בהמה טמאה שאין לה טרפה לפי שטריפתה ושחיטתה שוה כמו שביארנו ואינו גם כן חלבי חיה טהורה כיון שאמר ואכול לא תאכלוהו אמרו חלב שאסור באכילה טהרתי לך יצא חלב חיה טהורה שמותר באכיל' ונתבאר לך מן העקרים האלו כי חלב כל הנבילה כמו בשרו חוץ מחלב נבלת בהמה טהורה שחלבה טהור לא יטמא אדם וכלים כמו שתטמא הנבילה וע"כ צריך הכשר על העיקר אשר הודעתיך כי כל מה שאינו מטמא טומאה חמורה צריך הכשר כמו שביארנו בראשון של טהרות ודע כי החלב הזה ג"כ לא יטמא כמו שיטמאו אוכלין טמאים ואפי' אחר ההכשר עד שתגע בו טומאה כשאר אוכלין ואז יטמאו כפי הטומאה (אחר) אשר תגע בהם כמו שנשתרש בפתיחה אלא אם יהיה חלב נבלה כי הוא צריך הכשר מים בלבד לא הכשר הגוף כמו נבלת עוף טמא כמו שביארנו בראשון של מסכת טהרות:

משנה י

זאת ההלכה כבר קדמה היא ופירושה בסוף שביעית:

משנה יא

חלות דבש. הן חתיכות הנופת וכבר ידעת כי הדבש הוא מכלל ז' משקים זה כששותת אבל כל זמן שהוא בבית השעוה אינו אז משקה וכבר ידעת כי לטומאת משקים סגולות מיוחדות בם מן היותם תחלה לעולם וזולת זה ממה שנתבאר בסדר הזה ואמרי ב"ש כי כיון שיחמם אותם להוציא דבשם יחשבו משקה ואפילו קודם צאתם: וכבר קדם לנו כי חרחור הוא חזק החום ואמנם מה שביאר משיחרחר מכיון שיתעורר הריב עם הדבורים

ויתחיל לגרשם מן לחרחר ריב (משלי כ"ו:כ"א) הוא מאמר לא יסכים עם העקרים לפי שהכל מודים כי דבש בכוורת אינו לא אוכל ולא משקה:
ופי' משירסק כיון שיוצק הנופת בידו וישתות הדבש:

משנה יב

לפי שהשלים כל דיני ההלכה הקודמת כמו שפרט חתם הדברים בגמול:
וענין אמרו שלש מאות ועשרה עולמות כאילו קובצו מעדני העולם הזה בכללם לפי חילוק מיני מעדניהם ואחר כך נכפל אותו המקובץ שלש מאות ועשר פעמים היה מה שיגיע אחד מן הצדיקים ממעדני העולם הבא כמו זה אמנם התעדן הזמן הזה אינו נחקר אבל כל נפש תזכה לחיי העולם הבא ולא תאבד לעולם והוא ענין יש ר"ל המציאות התמידי אשר לא יחקר לפי שיש הוא המציאות ואין הוא האפיסה וכאילו אומר כי אוהבי אנחיל את המציאות בפשיטות ואין שם מציאות האמתי אלא ההתמדה והוציא בפסוק הזה גדול התענוג על דרך משל ומספרם יש ג' מאות ועשרה וזה על דרך התעוררות בלבד כי אותו התענוג גדול אמנם האמת כי כמו שאין שווי בין הנחקר לאשר אינו נחקר כן אין שווי בין אלה המעדנים אשר אצלינו ואותם התענוגים וכבר ביארנו מזה קצת במסכת סנהדרין (פ"י):
כבר השלמנו החבור הזה כפי מה שהבטחנו ואני אשאלהו יתברך ואתחנן אליו שיצילנו מן השגיאות ומי שימצא בו טעות או נתבאר לו בפי' הלכה מן ההלכות פירוש טוב מאשר פירשתיו יעורר על זה וינצל אותי בהתנצלות כי מה שהשתדלתי בו אינו מעט ולא קרוב אצל מי שיש לו פרעון ושכר טוב וכ"ש בהתעסקות מחשבתן בכל עת באנחות הזמן ובמה שגזר האלהים עלינו מן הגלות והגדוד בארצות מקצה השמים ועד קצה השמים ואולם שכר זה כבר בא גלות מכפרת עון יודע יתברך כי מהן הלכות תליתי פירושם במסעות הדרך ומהם ענינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח ודי בזה ענין לבאר להיותי מעיין בחכמות אחרים אמנם פשטתי זה הענין לביאור ההתנצלות למי שירצה לכתוב לתופש שיתפוש ואינו ראוי לגנותו בתפישתו אבל מושכר מן האלהים על זה אהוב אצלי לפי שהוא מלאכת ה' ומה שספרתיו מעניני הזמן חבור הפירוש הזה הוא אשר חייב העכבה בו זמן ארוך:
אני משה בר מיימון הדיין ברבי יוסף החכם בר יצחק הדיין בר יוסף הדיין בר עובדיה הדיין בר' שלמה הרב ברבי עובדיה הדיין זצ"ל התחלתי לחבר פירוש זה הספר ואני בן שלש ועשרים שנה והשלמתיו במצרים ואני בן שלשים שנה שהיא שנת ט' וע' לשטרות.
ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה: